

NOVE MOŽNOSTI RAZVOJA TERMINOLOŠKIH SLOVARJEV

Katarina Puc

katarina.puc@drustvo-informatika.si

Povzetek

Terminološki slovarji so posebna vrsta slovarjev, ki vsebujejo predvsem strokovne izraze kakega področja ali stroke. Pri prevajanju strokovnih besedil so nepogrešljivi, ker splošni slovarji velike večine posebnosti besedišča strok ne obsegajo. Slovarji v knjižni obliki so dobro znani in jih tu ne opisujemo. Informacijska tehnologija in posebej omrežja pa nudijo doslej neznane možnosti razvijanja in uporabe slovarjev. Prispevek predstavlja spletni slovar Slovenskega društva INFORMATIKA, katerega posebnost je razen interaktivne uporabe, kar od spletnih slovarjev že pričakujemo, še interaktivni razvoj. To pomeni, da se nabor gesel povečuje na dva načina: z dodajanjem besed in razlag, kar je dolžnost urednikov, in s povpraševanjem uporabnikov po izrazih. Če izraz ni najden, se vpiše v ustrezno zbirko slovarja in to je en od napotkov urednikom, katere izraze naj še vključijo. Uporabniki imajo privlačno možnost, da dodajajo izraze in razlage in s tem povečujejo fond gesel. Predstavljena rešitev je javno dostopen in delujoč prototip.

Abstract

Special dictionaries are a particular type of dictionaries that contain mostly terms special for a field or discipline. They are indispensable for translating professional texts as general dictionaries do not contain the vast majority of terms that are particular to technical or scientific domains. Books are well known and are therefore not the subject of this paper. Information technology in general and networks in particular have opened new possibilities for use and development of dictionaries that were not even conceivable so far. Here we present the internet dictionary developed by Slovenian Society INFORMATIKA. Its speciality is, apart from interactive use which is today for internet publications already a standard, an interactive development. The fund of entries is growing not only by editors' contributions of expressions and explanations, also by users searching for expressions. If an expression is not found, it is entered into the collection of non-matching entries which is an indication for editors about what might be included next. There is an attractive function for users to include their expressions and explanations and thereby increase the fund of entries. The described solution is a publicly accessible and functioning prototype.

1. UVOD

1.1 Potreba po slovarjih

Za pomensko, vsebinsko in jezikovno pravilen prevod strokovnega besedila moramo obvladati (to se pravi razumeti in poznati) troje: materin jezik, jezik izvirnika in stroko. Šele če so izpolnjeni vsi trije pogoji, lahko upamo, da bo prevod ustrezen. Medtem, ko o prvih dveh verjetno nihče ne dvomi, pa tretjega vsi, ki prevajajo, ne upoštevajo. Poznati stroko pomeni v kontekstu informatike poznati naprave in razumeti njihovo funkcijo in delovanje, poznati in razumeti procese in postopke ter kdaj nastopajo ali za kaj se uporabljajo. Seveda

vemo, da vsakdo ne more imeti občutka za jezik, vendar bi moral imeti vsakdo, ki prevaja in še celo, če vpeljuje nove izraze, *občutek odgovornosti do jezika*. Tudi če mislimo, da razumemo, kaj je pomen tujega izraza, le pogledjmo v slovar, saj bomo pogosto ugotovili, da domačo besedo celo že imamo. V nobenem primeru torej ne moremo shajati brez slovarjev, tako splošnih kakor strokovnih. Razlogi so različni od tega, da nam v vsakem trenutku ne pridejo na misel najprimernejši izrazi; da ob prevodu pazimo na dober stil, kjer so sinonimi neobhodni; da se v stroki nenehno porajajo novi pojavi, ki jih spremljajo novi izrazi; pa do dejstva, da tudi rojeni govorec nekega jezika obvladuje le razmeroma majhen del vsega besedišča. Večinoma se seveda poslužujemo slovarjev v knjižni obliki, informacijska tehnologija pa posega tudi na to področje.

1.2 Slovarji in nove tehnologije

Nove tehnologije, zlasti internet, povzročajo pravo revolucijo v založništvu. Mnogi avtorji celo trdijo, da bodo knjige na papirju izginile, ker imajo njihove elektronske različice številne prednosti, med drugim manjše stroške izdajanja, krajši rok izvedbe od originala do objave, poceni in hitro razširjanje med uporabnike, trajno arhiviranje, prihranek papirja in ohranjanje gozdov, ki so glavna surovina za papir in prihranek prostora pri uporabniku in založniku. Elektronske knjige so bile sprva na nosilcu podatkov, kot je disketa ali plošča, samo shranjene, zdaj pa se razširjajo pretežno po internetu. Bralec – kupec ali sposojevalec – jih lahko brezplačno ali za plačilo prenese na svoj računalnik in jih delno ali v celoti natisne.

Elektronske knjige in revije v svetu so že precej uveljavljene, zlasti v angleščini. Naslov <http://fictionwise.com> objavlja dolg seznam založb, ki izdajajo knjige tudi na internetu. Med njimi so priznane založbe kot npr. John Wiley and Sons, McGraw Hill in Oxford University Press. Med drugimi podatki o knjigah so navedeni čas branja knjige, dolžina v znakih, ocena bralcev, pa tudi zahtevana računalniška naprava (osebni ali ročni računalnik) in zahtevani format. Izdaje so berljive v številnih okoljih ali pa so zaščitene s šifriranjem.

Čeprav smo ljubitelji knjig, ki jih lahko vzamemo v roko, so nekatere publikacije po našem mnenju posebej primerne za spletno izdajo. To brez dvoma velja za dnevno časopisje; glede na nenavadno intenziven razvoj elektronskih slovarjev pa se tudi pojavlja vprašanje, kdo bo še imel tiskane slovarje v knjižnici. Na kratko bomo ocenili ponudbo slovenskih spletnih slovarjev, podrobneje pa bomo predstavili terminološki slovar Slovenskega društva INFORMATIKA (SDI), njegov razvoj in uporabo. Pri tem bomo pokazali vse prednosti zasnove programske rešitve, značilnosti, kot sta odprtost za prispevke, in ažurnost vsebine.

2. PORTALI IN SLOVARJI

Strani spletnih slovarjev so verjetno med najbolj obiskanimi spletišči. Najdemo lahko slovarje živih, mrtvih in ogroženih jezikov (veseli nas, da slovenščina ni navedena med slednjimi). Obstajajo tudi specializirani portali, namenjeni jezikoslovcem in drugim. Kot primer naj navedemo:

1. YourDictionary.com je eden novejših portalov, ki vsebuje povezave na dvo- in večjezične slovarje, prevajalne programe, napotke za oblikovanje slovarjev, slovnična pravila, jezikoslovne članke, predstavitev tečajev za učenje jezikov, forum, jezikovne igre

(križanke itd), seznam korpusov. Kot referenčno zbirko slovarjev jo priznavajo številni pomembni časopisi v ZDA in drugod. Pri oblikovanju portala sodelujejo številni, svetovno priznani lingvisti.

2. Lexicool.com je drug, novejši francoski portal. To je iskalnik za jezikoslovce, zlasti prevajalce in tolmače. Pri njegovem oblikovanju sodeluje mednarodni tim jezikoslovcev in strokovnjakov za informacijsko tehnologijo. Zbirajo vse naslove slovarjev, ki so brezplačno dostopni na internetu. V začetku julija 2003 je portal vseboval več kot 3000 povezav, novi viri se dodajajo sproti.
3. Za Slovence je zanimiva zlasti zbirka Spletni slovarji na naslovu www.sigov.si/slovarji, kjer smo našli tudi oba prej omenjena portala. Predstavlja se kot »knjižnica z več kot 400 slovarji za 70 jezikov«. Slovarji so razvrščeni po področjih. Tako najdemo razen slovarja slovenskega knjižnega jezika tudi nekaj splošnih dvojezičnih slovarjev, veliko več pa terminoloških slovarjev in glosarjev.

Glede na avtorstvo in zasnovo slovanskih spletnih slovarjev ločimo naslednje kategorije:

1. slovar, ki je bil že izdan v knjižni obliki (npr. Slovar slovenskega knjižnega jezika, Računalniški slovarček avtorja M. Gamsa)
2. krajše prispevke – slovarčke in glosarje – posameznih avtorjev
3. rezultat dela organizirane, stalne strokovne skupine (npr. Evroterm)
4. rezultat sodelovanja široke, odprte skupine strokovnjakov in uporabnikov (Terminološki slovar informatike)

Slovenske založbe se ne odločajo za objavo slovarjev na internetu, ker je to pač konkurenca slovarjem v knjižni obliki. DZS je že objavil svoj slovar angleškega jezika, vendar ga je kasneje umaknil. Med najbolj kakovostnimi splošnimi slovarji je brez dvoma Evroterm, ki je večjezična terminološka zbirka izrazov Evropske unije in rezultat večletnega dela sektorja za prevajanje v Službi za evropske zadeve (SVEZ). Dostopen je na naslovu <http://www.sigov.si/evroterm/>. Zbirka se dopolnjuje in ureja dnevno. Avtorji opozarjajo, da se «...terminologija stalno izboljšuje in dopolnjuje. Če bi v zbirko uvrščali le povsem zanesljivo, konsistentno in dokončno izrazje, bi pričujoča terminološka zbirka vsebovala bistveno manj izrazov.» Slovar je torej še v nastajanju, čeprav je že dalj časa v uporabi. Da se slovar intenzivno uporablja in to tudi v drugih državah, kaže statistika uporabe slovarja. Tako je bilo v juniju 2003 zabeleženih kar 209.001 dostopov do slovarja.

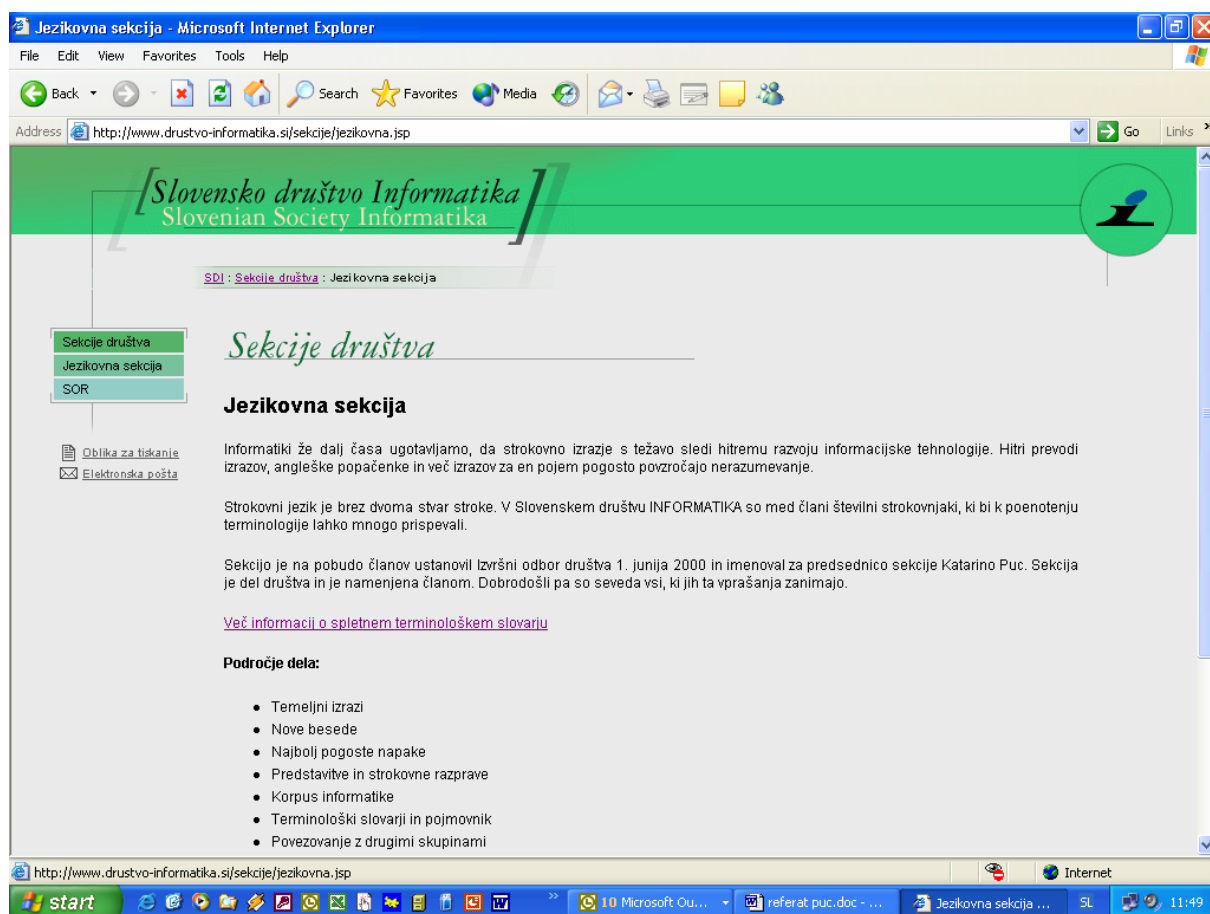
Med slovarji, ki so razvrščeni v razna področja, je večina dvojezičnih slovarjev ali pa glosarjev, ki so jih pripravili razni avtorji, zvečine posamezniki, profesorji, ki želijo ponuditi terminologijo študentom. Ti slovarji so priložnostne publikacije, ki nastanejo v glavnem ob nekem drugem projektu ali z določenim ciljem, npr. olajšati dostopnost izrazja študentom. Pri večini teh slovarjev je težava v vzdrževanju – če pa tega ni, se izgubi ena od pomembnejših prednosti spletnega slovarja: ažurnost.

3. SPLETNI TERMINOLOŠKI SLOVAR INFORMATIKE

Terminološki slovar informatike, ki ga bomo v nadaljevanju predstavili podrobneje, je v uporabi že več kot dve leti in hkrati še vedno v nastajanju. Pri njegovem oblikovanju sodeluje

20 strokovnjakov za področja, ki jih pokrivajo kot posamezniki. Pobudo za slovar je podala jezikovna sekcija Slovenskega društva INFORMATIKA, torej je tipičen izdelek civilne družbe z nekaterimi pomembnimi značilnostmi nove informacijske kulture: uporaba informacijske tehnologije od zasnove naprej, javna dostopnost, odprtost, skupinsko delo velike skupine pogosto neznanih avtorjev.

Izrazi v slovarju so opremljeni s slovarsko razlago, sinonimi in angleško ustreznico. Dodana je tudi oznaka, ki kaže zanesljivost in kakovost posameznega prispevka: od *predlog* do *priporočamo*. Značilna in pomembna je vloga, ki jo imajo pri zbiranju izrazov in razlagah uporabniki slovarja: ko najdejo iskani izraz, lahko zapišejo v slovar svoje mnenje glede pravilnosti izraza ali razlage. Če izraza v slovarju ni, ga lahko prispevajo, lahko ga tudi opremijo z razlago. Pri tem morajo vpisati svoje ime, ki se v slovarju navaja kot ime avtorja izraza, in elektronsko pošto za kasnejše morebitno komuniciranje. Upabniki to možnost pogosto uporabljajo; očitno je, da nekatere sodelovanje pri slovarju veseli. Njihove prispevke uredništvo kasneje pregleda in po potrebi popravi ali dopolni. Če gre za večje popravke, o tem obvesti avtorja. Registriranih sodelujočih v razpravah ali avtorjev je bilo v začetku maja 230, avtorjev pa 70 (od tega je 19 urednikov). Če uredništvo opazi avtorja, ki prispeva opazno kakovostne sestavke, ga še posebej povabi k sodelovanju.

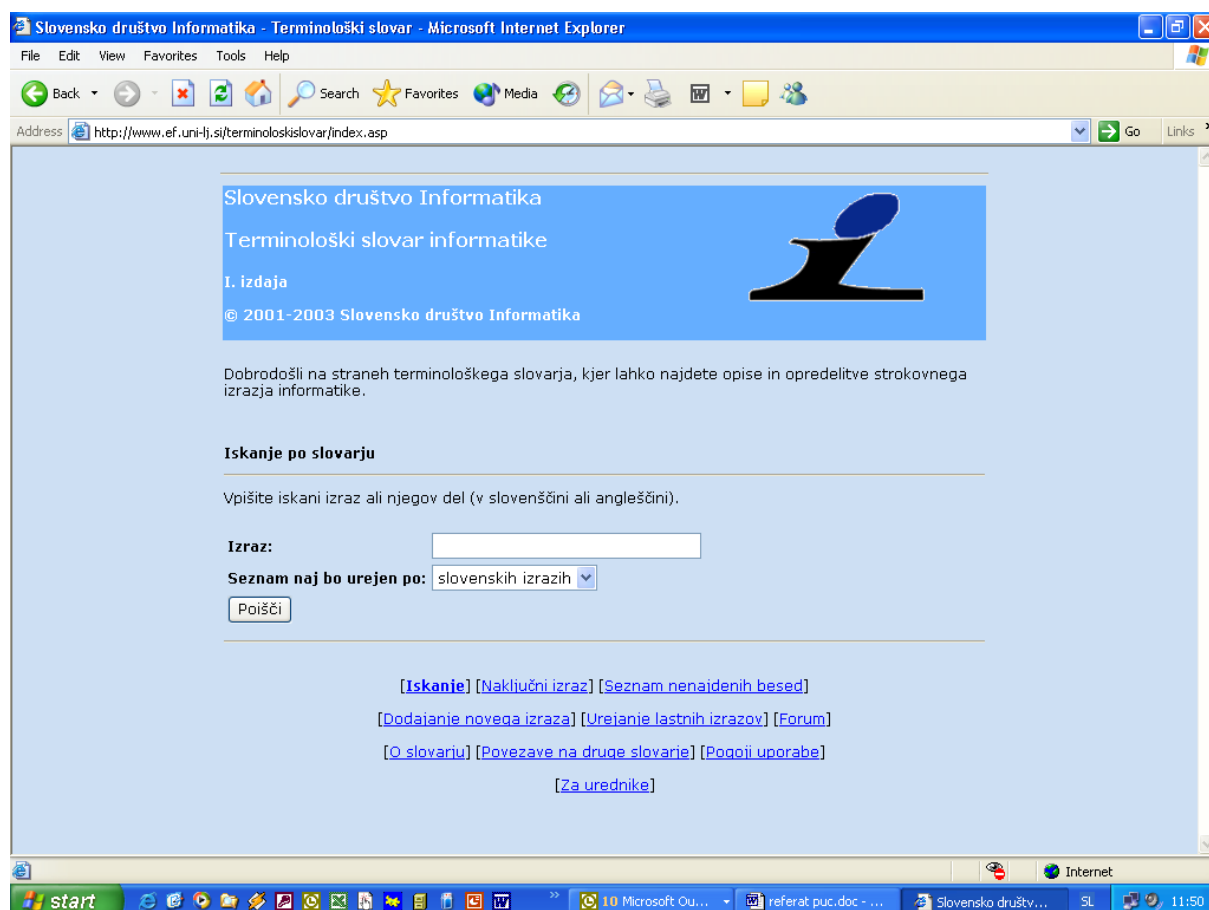

Slika 1: Vstopna stran jezikovne sekcije SDI

Vse izraze, ki jih uporabniki v slovarju ne najdejo, slovar zabeleži. Uredniki lahko zato svoje sestavke ustrezno dopolnjujejo. S tem je zagotovljena ažurnost in aktualnost prispevkov. Forum je namenjen najširšim razpravam o prevajanju izrazov, o njihovem pomenu ali posameznih slovenskih izrazih. Uporabnik lahko odpre tudi razpravo, ki se je udeležujejo vsi, ki so se ustrezno prijavili.

Pri urejanju slovarja sodeluje večje število urednikov, ki so strokovnjaki in zadržani vsak za svoje področje. Število področij in tudi število sodelujočih se nenehno širita. Prispevki posameznih urednikov so zelo različni glede na širino in težo njihovega področja, pa tudi glede na njihovo zasedenost z drugimi obveznostmi.

Uredniki delajo neposredno v spletnem slovarju, zbirajo izraze, jih opremljajo z razlago, se udeležujejo razprav o zbranih sestavkih ter pregledujejo in popravljajo nove izraze in sestavke. Opažamo, da tak način dela ni brez težav v začetku, čeprav je programska rešitev precej prijazna. Zasnovana je bila kot prototipna rešitev in se na predlog urednikov dogovorno spreminja.

Slika 2: Prva stran slovarja

Ker podroben opis dela s slovarjem in njegovih možnosti ni namen tega prispevka, se bo lahko bralec, ki ga zanima uporaba slovarja, s pomočjo podatkov na slikah 1 in 2 ter vira [1], sam prepričal, da rešitev slovarja, kakršna je predstavljena, ni veliko, lahko pa se bo tudi odločil, ali se bo pridružil razvijalcem.

Slovarsko delo je bilo doslej zgolj prostovoljno, vendar to ne vpliva na kakovost dela skupine. Primerjava z uglednim angleškim spletnim slovarjem Free On-line Dictionary of Computing (FOLDOC), katerega pokrovitelj je Imperial College Department of Computing, je pokazala, da zajema slovenski slovar pretežno večino od 500 izrazov, ki so bili iz FOLDOC izbrani in rangirani po treh kriterijih pomembnosti. Je pa v njem tudi veliko novejših izrazov, ki so jih uporabniki prispevali ali so po njih povpraševali. Tudi število dostopov se iz meseca v mesec povečuje, kar potrjuje koristnost spletnega terminološkega slovarja.

Tako je terminološki slovar, ki se še oblikuje, že zdaj na voljo uporabnikom. Sicer še ni dokončen, na kar so bralci tudi opozorjeni. V naslednjih letih bo še izpopolnjen, opremljen z razlagami in ustreznimi kvalifikatorji. Njegov glavni namen je skrb za slovenski jezik, pa tudi poenotenje strokovnega informacijskega izrazja.

4. DISKUSIJA IN ZAKLJUČKI

Slovar v klasični knjižni obliki je publikacija s tradicijo in ima nedvomno pozitivne lastnosti. Verjetno najpomembnejša med njimi je prenosljivost in enostavnost uporabe ob istočasni neodvisnosti od tehnologije in virov energije. Pomanjkljivosti knjižne izdaje pa je kar nekaj: obraba, omejena naklada, enkratnost izdelka in predvsem dokončnost izvedbe. O obrabi ni da bi izgubljali besede; naklada je vprašanje ocene založnika, za koliko izvodov lahko računa, da jih bo prodal. Enkratnost izdelka je v tem, da slovar praviloma izdaja velika skupina oseb z različnimi znanji in vlogami, ki se po izidu slovarja razide in praviloma nikdar več ne sodeluje v takšni sestavi. Če je avtor slovarja en sam in takšnih primerov je znanih kar nekaj, je tudi verjetnost ponatisa ali dopolnjenih izdaj razmeroma majhna. Dokončnost izvedbe pomeni, da potem, ko je slovar natisnjen, tak tudi ostane in je za kakršnokoli spremembo potreben nov natis z vsem, kar spremlja tak podvig. Ob tem smo se uporabniškega vidika komaj dotaknili. Za začetek je treba do slovarja sploh priti – ga kupiti ali si ga izposoditi in slovarji so v glavnem razprodani ali izposojeni. Kakšne težave imajo pri iskanju slovarjev prevajalci, vedo le oni, splošno je znano le to, da čim bolj je slovar specializiran, tem težje je dosegljiv.

Informacijska tehnologija ponuja pri razvoju in slovarjev izredne možnosti, saj odpravi predvsem prej naštetе omejitve klasičnih izdaj. Tudi tokrat o obrabi ni, da bi govorili, saj se z vpogledom v podatke nič ne izgubi in tudi ne obrabi. Omejenost naklade sploh ni več aktualna, vprašanje tehnične izvedbe je le, koliko uporabnikov lahko hkrati dostopa do podatkovne zbirke, ki pa je en sama. Enkratnost izdelka je v primeru spletnega slovarja lahko aktualna tema, vendar je odvisna od pristopa k izvedbi. V primeru, ko je slovar odprt, kakor je slovar SDI, se število sodelavcev ne zmanjšuje, temveč prej povečuje, saj je sodelavec vsakdo, ki prispeva k besedišču ne glede na to, kako bo predlog upoštevan. Spletni slovar tudi ni dokončen, saj se dopolnjuje sproti brez posebnih stroškov in slovar brez težav lahko sledi razvoju stroke. V tem primeru je težava celo nasprotna od tiste pri klasičnem slovarju. Ni vprašanje, kako najnovejše izraze vključiti, temveč kako doseči, da ne bi vključevali izrazov,

ki so zveneče muhe enodnevnice, ki jih danes vsi uporabljajo, že jutri pa se jih komaj kdo še spomni. Lahko torej ugotovimo, da je za uporabnika bolj koristno imeti brezplačen dostop do spletnega slovarja, ki lahko vsebuje tudi povezave s pojmi navznoter in s sto slovarji na internetu, kot listati po težkih in dragih knjigah na papirju.

5. VIRI IN REFERENCE

[1] Naslovi: <http://www.fictionwise.com>, <http://www.sigov.si/slovarji>, <http://www.sigov.si/evroterm/>,
<http://www.drustvo-informatika.si>,

[2] Portala: YourDictionary.com, Lexicool.com

[3] Miran Željko, Adriana Krstič: Evroterm – terminologija EU na internetu, Zbornik posvetovanja Dnevi slovenske informatike, Portorož 2002

[4] Katarina Puc: Vloga uporabnikov spletnega terminološkega slovarja, Zbornik posvetovanja Dnevi slovenske informatike, Portorož 2002

[5] Marjan Pungartnik. Literatura, kultura in internet, Primer revije »Locution on-line«, Zbornik posvetovanja Dnevi slovenske informatike 2003